

נוסח ספירת העומר

במנחות סו, א:

אמר אביי: מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי... אממר מני יומי ולא מני שבועי, אמר: זכר למקדש הוא.

להלכה נפסק כאביי¹, שבמצות ספירת העומר יש למנות את הימים ואת השבועות. כיצד בפועל מתממשת מנייה זו? כותב הראב"ה (לפסחים, סי' תקכו; הובאו דבריו במרדכי למגילה, סי' תתג):

גרסינן בפרק העומר: אמר רבא מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי, והכי קיימא לן... ויש מרבתיי שפירשו מצוה למנות הימים עד שיגיעו לכלל שבוע, כגון שהיום שבעה ימים שהם שבוע אחד. אבל בשמונה ותשעה ימים אין צריך למנות עד שבוע הבא ימים של שבוע שעבר, אלא הכי מברך על ספירת העומר שהיום שבוע אחד ויום אחד, ואין צריך לומר שהיום שמונה ימים שכבר מנאם בשבוע שעבר, וכן לתשעה ולעשרה עד ארבעה עשר ימים, וכן כל הסדר. אבל שבועי צריך להזכיר עם כולם.

כלומר: אין למנות את הימים (1, 2, 3... 7, 8, 9...), אלא לצרף למניין את השבועות ולספור ימים ושבועות יחדיו, כלומר: לספור את הימים לפי ימות השבוע, כך שהספירה מורכבת ממניין שבועות וימים (1, 2, 3... שבוע, שבוע ו-1, שבוע ו-2...). לפי הבנת רבותיו של הראב"ה המצוה למנות ימים ושבועות מגדירה את המניין כולו, כך שלא יוגדר לפי ימים בלבד - כדעתו של אממר - אלא יהיה מחושב לפי שבועות וימים יחדיו².

בהמשך מביא הראב"ה אפשרות נוספת:

אבל בתשובות מצאתי, דשבועי לא צריך למימני עד סוף השבוע, אבל עם ימי השבוע עד שהגיעו לשבוע אין צריך למנות ולהזכיר שבועי, אלא כשיגיע לתשעה ימים יאמר שהם תשעה ימים, וכן כל השבוע, עד שיגיע לארבעה עשר ימים שהם שני שבועות.

1 ועיין בשפת אמת על הש"ס, בביאור דעתו של אממר.

2 צריך עיון בדברי הראב"ה לגבי המניין של שבעה ימים. לכאורה כאן היה צריך לומר רק "שבוע אחד", אך הראב"ה כותב: "שבעה ימים שהם שבוע אחד". יתכן שרק אחרי שהוזכרו שבעת הימים ניתן לסכם אותם לשבוע אחד, ולספור מכאן ולהבא "שבוע ו-1" (ולא שמונה ימים, אחרי שכבר מנינו אותם בשבוע הקודם). לפי זה יכול להיות שגם ב-14 ימים נצטרך לומר: "היום שבוע ושבעה ימים, שהם שני שבועות". וצ"ע.

כלומר: יש למנות את הימים באופן רציף, בכל יום; ואת השבועות יש להזכיר רק ביום שבו יתמלא השבוע. לפי הבנה זו, המצוה למנות ימים ושבועות מורכבת משני חלקים נפרדים: מניין הימים (שבו מסכים אמימר) ומניין השבועות (עליו אמימר חולק). מניית השבועות היא מנייה נפרדת, והיא מתרחשת רק בזמנה, כלומר: במלוא שבוע מלא. תוך ימות השבוע אין צורך למנות את השבועות כלל, אלא רק את הימים.

במילים אחרות: ניתן להבין את דברי הגמרא: "מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי" בשתי אפשרויות: או שיש כאן הגדרה של שיטת המנייה, כך שהימים והשבועות נכללים במנייה - כך פירשו רבותיו של הראב"ה; או שיש כאן שני חלקים נפרדים של המצוה, שלכל אחד יש צורת מנייה וזמן מנייה משל עצמו: את הימים יש למנות מ-1 עד 49 בכל יום, ואת השבועות - מ-1 עד 7 בכל שבוע - כך הביא הראב"ה מתשובות הגאונים.

לכאורה שיטת המנייה הנהוגה כיום איננה כאחת משתי השיטות. אנו מונים את הימים מ-1 עד 49 (לכאורה כהסבר הגאונים ל"מצוה למימני יומי"), אך מוסיפים למנות את השבועות והימים יחדיו (כשיטת רבותיו של הראב"ה). יתירה מזאת, הראב"ה עצמו מסיים:

וזהו (=שיטת הגאונים) איפכא (משיטת רבותיו של הראב"ה), דשני הדרכים לא יתקיימו יחד.

והסיבה היא, שיש כאן שני פירושים שונים של "יומי ושבועי" של הגמרא. לאור זאת יש להבין כיצד התקבלה שיטת המנייה שלנו.

הטור (סימן תפט) מביא את שיטת המנייה שלנו ואת שתי הדעות בראב"ה, ומסיים: וכאשר כתבתי כן נהגו, וכן עיקר.

אך אינו מבאר כיצד הגענו לניסוח משולב כזה. הב"י מביא בשם הר"ן (פסחים כח ע"א מדפי הרי"ף), שאכן עיקר ההלכה כשיטת הגאונים:

והפירוש הנכון ב"מצוה למימני שבועי" - היינו בתשלום כל שבוע ושבוע; אבל ברוב המקומות החמירו על עצמם לומר בכל יום ויום: "היום כך וכך לעומר, שהם כך שבועות וכך ימים".

דהיינו: אכן מעיקר הדין אין צורך להוסיף ולמנות את השבועות והימים יחדיו (כביאר רבותיו של הראב"ה), ומספיק שבתום כל שבוע נמנה את השבועות; אלא שנהגו להחמיר. הב"י מוסיף ומביא את תשובת הרא"ש (כלל כד, סי' יג), שביאר אף הוא כך:

נהגו בכל תפוצות ישראל למנות יומי ושבועי בכל לילה, ואומרים: "שהם כך וכך שבועות וכך וכך ימים". ולא שמענו אדם שערער בדבר אלא הרז"ה³, ומנהג אבותינו תורה היא.

מלשונו של הרא"ש משמע שגם הוא סובר כר"ן שהתוספת שלנו איננה מעיקר הדין אלא "מנהג אבותינו", והיא תוספת של חומרא על עיקר הדין.

אולם אם כך, מתעוררת שאלה מעניינת: מה הדין באדם ששכח למנות ביום אחד, שאיננו בסוף שבוע מלא (כגון: שכח למנות 4 או 9). הרי מעיקר הדין, אין צורך למנות את השבועות אלא בתום שבוע מלא, ואם כן ביום ששכח למנות לא היה צריך להזכיר את השבועות. ההלכה לגבי מי ששכח למנות יום אחד היא שהוא איבד את הברכה, וממשיך לספור ללא ברכה. אולם אדם כזה איבד רק את מצוות מניית הימים, ולא את מצוות מניית השבועות. לפי זה יתכן שבמלוא שבוע מלא יוכל לברך ולמנות את השבועות. וכך מסתפק בשו"ת בית הלוי (ח"א סי' לט).

אבל מעיון בדברי הרמב"ם נראה לבאר אחרת. הרמב"ם בספה"מ (עשה קסא) כותב:

היא שציוונו לספור מקצירת העומר תשעה וארבעים יום... ספירת העומר מצוה אחת, וכן מנה אותה כל מי שקדמנו מצוה אחת. ואל יטעך אומרם: "מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי", ותחשוב שהם שתי מצוות; כי כל חלק וחלק מחלקי מצוה שיהיו לה חלקים מצוה לעשות כל חלק ממנה... והראיה הברורה על זה - היותנו מונים גם כן בכל לילה: "שהם כך וכך שבועות כך וכך ימים", ואילו היו השבועות מצוה בפני עצמה לא היינו מסדרין עניינה אלא בליל השבועות, והיינו אומרים שתי ברכות: "על ספירת העומר" ו"על ספירת שבועי העומר", ואין הדברים כן, אלא המצוה היא ספירת העומר יומי ושבועי, כמו שתיקנו.

הרמב"ם מאריך להוכיח שמניית הימים ומניית השבועות הינן שני חלקים של מצוה אחת, ולא שתי מצוות נפרדות. כהוכחה הוא מביא את נוסח המנייה: "היותנו מונים גם כן בכל לילה שהם כך וכך שבועות כך וכך ימים". מהמילים "גם כן" (וכן מהמילה "שהם") עולה שהניסוח המלא הוא: "היום כך וכך ימים, שהם כך וכך שבועות וכך וכך ימים" - כלומר: כנוסח שלנו של המנייה. מכאן נשמע אחרת מהבנת הרא"ש והר"ן לגבי הנוסח שלנו, שכן הרמב"ם הביא את הנוסח בשביל להוכיח את דין התורה שאין מדובר בשתי מצוות (ולשיטתו מצות ספירת העומר היא דאורייתא גם בזמן הזה). משמע שהנוסח הזה הינו הנוסח מעיקר הדין, ולא כחומרא שנהגו בה ישראל.

לפי זה יש להבין כיצד ביאר הרמב"ם את דברי הגמרא על שתי המניות - שלא כשני הפירושים שראינו עד כה: לרבותינו של הראב"ה היה ההסבר, ש"יומי ושבועי" הינם שני פרטים בתוך המנייה: "כך וכך שבועות וכך וכך ימים"; לגאונים - "יומי" הוא מניין בפני עצמו וכן "שבועי". כיצד, אם כן, הבין הרמב"ם?

נראה שהרמב"ם פירש - מעיקר הדין - ש"יומי ושבועי" אינם צורת המנייה, אלא הגדרתה: עלינו למנות שתי מניות שונות: מניין לפי ימים ומניין לפי שבועות. אין הכוונה ב"לפי שבועות" שצריך להזכיר את השבועות בלבד (כהבנת הגאונים), אלא שיש כאן סוג מנייה, והוא: לפי שבועות. כלומר: יש למנות את הימים לפי חלוקה לקבוצות של שבעה ימים (=שבועי), כך שעד 7 יש למנות לפי ימים, ומכאן ואילך - שבוע ו-1, שבוע ו-2 וכו'. כל זה נכלל במושג "שבועי" - כלומר: "צורת מנייה של שבועות" (במילים אחרות: מנייה על בסיס שבע, ולא על בסיס עשרוני). על כך יש להוסיף את המנייה הרגילה של "יומי", דהיינו: לפי מספר הימים: 1, 2, 3... 7, 8, 9 וכו'. מכאן התקבלה צורת המנייה שלנו: "היום כך וכך ימים (=יומי) שהם כך וכך שבועות וכך וכך ימים (=שבועי)". לפי זה המנייה היא מעיקר הדין, ולא כתוספת חומרא על דעת הגאונים⁴.

לפי זה מיושבת שאלת הבית הלוי. שכן מצוות השבועות, לפי הרמב"ם, איננה רק במלוא שבוע מלא, אלא קיימת בכל ימי הספירה, והיא רק מתארת את צורת הספירה המדויקת. לכן מי ששכח לספור 9 ימים (שהם שבוע ו-2) הרי שהפסיד את שתי המניות, ולכן ימשיך לספור בלא ברכה, גם בימים שבהם מתמלא שבוע.

המג"א (תפ"ס"ק ד) כתב שאם מנה את השבועות לבד ולא את הימים - יצא "כמ"ש הטור". כלומר: אם אמר רק: "היום שבוע ו-2", ולא הזכיר: "היום 9 ימים" - יצא ואין צריך לחזור ולמנות. הטור עצמו לא כתב כן במפורש, אך ביארו האחרונים בדעת המג"א (ראה חוק יעקב ובאה"ט) שכוונתו לדברי הראב"ה בשם רבותיו, שכן יש למנות לכתחילה; ואף שאין אנו פוסקים כמוהו אלא כגאונים - ניתן להסתמך עליו בדיעבד. אולם זה דחוק; מדוע שלא נחייב אותו לחזור ולמנות שוב, כפי ההלכה, גם את הימים⁵?

4 זו הוכחת הרמב"ם לכך שמדובר במצוה אחת: יש למנות 49 יום בשתי צורות ספירה שונות. אם היה מדובר בשתי מצוות - לא הייתה מניית השבועות מתייחסת ל-49 הימים, אלא עומדת בפני עצמה, ואז היה צריך למנות רק את השבועות השלמים (כהבנת הגאונים). הוכחת הרמב"ם היא מאופן ניסוח המנייה, ולא מכך ששתי המניות נכללות בברכה אחת - שלא כהבנת נמוקי מהרא"י על הרמב"ם בהל' תמידין ומוספין פ"ז הכ"ב (מובא בספר הליקוטים מהד' פרנקל), שהבין אחרת ברמב"ם והקשה עליו.

5 אפשר היה לומר שכוונת המג"א היא לכך שלא מנה את הימים, וכבר עבר היום, שממשיך למנות מכאן ולהבא בברכה, ולא איבד את הברכה. אך לא משמע כך בלשון המג"א, שלפני כן הביא מקרה שמנה ימים ולא שבועות, וכתב במפורש: "אינו צריך לחזור". וכך הבינו גם באחרונים, עיין בבאה"ט.

אולם אם נסביר שהמג"א הבין כהסבר הרמב"ם לשיטת המנייה שלנו, יובן הדין: המג"א התכוון לדבריו של הטור עצמו (ולא לשיטת רבותיו של הראב"ה המובאת בו), שלפיה יש שתי מניות נפרדות: של הימים ושל השבועות (כלומר: של 49 הימים לפי בסיס שבועי). לכן אם מנה כבר את השבועות - הרי שקיים את החלק של "שבועי" כתקנה, ואין צריך לחזור.

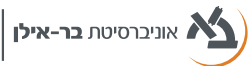
6 כפי שמי שמנה את הימים לחוד, ולא את השבועות - יצא, ואינו צריך לחזור (ראה הערה קודמת), משום שהספירה היא מדרבנן, עיי"ש במג"א. אמנם הפר"ח חולק על עקרון זה של המג"א, ולשיטתו גם אם ספירת העומר היא מדרבנן - הרי שתקנתם היתה למנות שתי מניות, ולפיכך בין אם מנה ימים לחוד ובין אם מנה שבועות לחוד - לא קיים את התקנה, וצריך לחזור ולספור בברכה. המשנ"ב ס"ק ז מכריע לחזור ולספור בלא ברכה, ואם לא ספר - ממשיך למנות בשאר הימים בברכה.

***

הקמדרה ע"ש רש"י הירש
לחקר תנועת תורה עם דרך ארץ
הפקולטה למדעי היהדות

המחלקה לתולדות ישראל ויהדות זמננו
ע"ש ישראל ונולדה קושיצקי
הפקולטה למדעי היהדות

כנס בנושא:

יצחק ברויאר הגות ומעש

הכנס יתקיים ביום רביעי כ"ד באייר תשע"ז ה-1 ביוני 2016, אולם בק, אוניברסיטת בר-אילן

תכנית הכנס:

12:45-14:30: **מושב ראשון: מסורתי ומחדש**
י"ר: טובה גנזל
ברכות: אלי עסיס, דקן הפקולטה למדעי היהדות
הרצאת פתיחה: אבי שניא: מ"אין עם ישראל אומה
אלא בתורתיה" לעם התורה: קריאה חדשה בהגותו של
יצחק ברויאר
ישעיהו בלוג: הנכד ההונגרי של הרש"י הירש
מאיר סיידלר: בין קהילה נפרדת לתורה עם דרך ארץ
- הרש"י הירש ונכדו יצחק ברויאר

16:15-18:45: **מושב שני: בין עיון למעשה**
י"ר: יצחק קראוס
עדה גבל: תפיסתו המדינית-מעשית של ברויאר
שובל שפט: "נחליאל" כספר מצוות פילוסופי -
אחדות של תכן וצורה
מאיר הילדסהיימר: כתבי יצחק ברויאר בתרגום
לעברית וליידיש

18:00-16:30: **מושב שלישי: יצחק ברויאר כמשפטן**
י"ר: נעמה סט
עמוס ישראל: רעיון המנדט - בין תאוריה ומעשה,
אז וכיום
עמיחי רדזינר: "אנטומיה של הגוף שנשמתו פרחת
ממנו": יצחק ברויאר וחקר 'המשפט העברי'
אריה אדרעי: תורה, חוק אומה: השפעתו של יצחק
ברויאר על פוסקי הלכה והוגים ציונים דתיים
ארוחת ערב קלה

20:00-18:30: **רב שיח: רלוונטיות והמשכיות,
יצחק ברויאר בשיח הדתי העכשווי**
י"ר: אדם פרוזיגר
משתתפים: בנימין בראון, יצחק בראור, שמואל
פפנהיים, הרב יאיר דרייפוס

לפרטים ולהרשמה: breuerconference@gmail.com